

Sammenfatning: Den danske retshjælpsmodel – er der lige adgang til hjælp?

1. Rapportens fokus – Retshjælpskontorerne

Adgangen til juridisk rådgivning er en grundpille i den danske retsstat, som skal sikre, at alle borgere – uanset sociale, økonomiske og personlige ressourcer eller geografisk opholdssted – har lige adgang til at få hjælp og i sidste ende til at få prøvet deres ret. Mangel på retshjælp kan ikke blot have personlige og økonomiske konsekvenser for den enkelte borger. Det kan også have samfundsmæssige konsekvenser både i form af øgede offentlige udgifter til håndtering af sociale problemer mv. og i form af, at eventuelle forkerte afgørelser kan danne præcedens for fremtidige afgørelser.

De danske retshjælpsordninger, bestående af henholdsvis retshjælpskontorer, advokatvagter og retshjælp ved advokat, udgør således fundamentet for, at borgere – og især de ressourcetsvage borgere – kan få den nødvendige juridiske rådgivning i tvister eller i vurderingen af, om en afgørelse fra en myndighed er korrekt, om den eventuelt bør påklages og i sidste ende, om der er grundlag for domstolsprøvelse.

Særligt i forhold til de svageste grupper i samfundet spiller retshjælpskontorerne en afgørende rolle for adgangen til juridisk rådgivning. Retshjælpskontorerne fungerer derved som et juridisk sikkerhedsnet for de borgere, der ikke har ressourcer til at erhverve sig juridisk bistand ved advokat eller til selv at gøre deres ret gældende.

RETSHJÆLP SKONTORER

Private institutioner, hvor rådgiverne både kan være færdiguddannede jurister og studerende. Rådgivningen varierer fra helt grundlæggende mundtlig rådgivning til videregående rådgivning, herunder egentlig sagsbehandling, og gennemførelse af forligsmæssige løsninger. Rådgivningen er som udgangspunkt vederlagsfri. Retshjælpskontorerne og advokatvagterne går også under fællesbetegnelsen "retshjælpsinstitutioner".

ADVOKATVAGTER

Lokale advokater, der typisk én gang om ugen yder gratis rådgivning på biblioteker og lignende. Her ydes der kun grundlæggende mundtlig rådgivning.

RETSHJÆLP VED ADVOKAT

Retshjælpen ydes af advokater, som er antaget til at udføre sager for parter, der har fri proces, samt advokater som ved anmeldelse til byretten herom har påtaget sig en sådan forpligtelse. Rådgivningen sker mod betaling af et vederlag, som delvist betales af staten. Advokaterne yder videregående rådgivning, herunder egentlig sagsbehandling, og gennemførelse af forligsmæssige løsninger.

I en særskilt rapport har Justitia undersøgt den nuværende retshjælpsmodel med særlig fokus på retshjælpskontorerne for at afdække betydningen af retshjælpsordningerne og de barrierer, der gør sig gældende for adgangen til og udøvelsen af retshjælp. I rapporten vurderer Justitia grundlaget for den nuværende retshjælpsmodel og behovet for eventuelle ændringer, ligesom Justitia fremsætter anbefalinger til, hvordan retshjælpen og særligt retshjælpskontorerne kan styrkes, så der sikres en mere lige adgang til retshjælp.

Rapporten bygger dels på en juridisk gennemgang af det eksisterende retsgrundlag for retshjælpsordningerne, kvantitativ statistik, retshjælpskontorenes beretninger samt kvalitative interviews med forskellige typer af retshjælpskontorer. Rapporten skal ses i sammenhæng med Danske Advokaters og Advokatsamfundets rapport om retshjælp fra december 2016, som behandler den anden del af retshjælpsordningen omfattende advokatvagter og retshjælp ved advokat.

2. Retshjælpskontorernes betydning og rolle

- Retshjælpskontorerne skal sikre, at alle borgere - uanset økonomiske, sociale eller personlige ressourcer - har adgang til juridisk bistand i tvister eller til vurderingen af, om en afgørelse fra en myndighed er korrekt, om den bør påklages og i sidste ende, om der er grundlag for domstolsprøvelse.
- Retshjælpskontorerne har en særlig rolle i forhold til udsatte befolkningsgrupper, som ikke har mulighed for at erhverve sig juridisk bistand ved advokat.
- Retshjælpskontorerne kan yde en bredere og mere tværfaglig rådgivning end de øvrige retshjælpsaktører.

“Som alle andre retshjælpsinstitutioner i Danmark er det vores vision at sikre, at færre danskere lider åbenbare retstab, fordi de ikke har ressourcer til at gøre deres ret gældende.”

Den Åbne Retshjælp, Årsberetning
2016

“Størstedelen af vores brugere er uden for arbejdsmarkedet og tilhører gruppen med de laveste indkomster.”

“Retshjælp ved advokat er ikke et reelt alternativ for 90% af vores brugere. De kommer til os, fordi det er gratis hele vejen igennem.”

– Anders Sandvig, Vollsrose Retshjælp, 2017

- Retshjælpskontorerne kan rådgive på sagsområder og til personer, som er undtaget retshjælp ved advokat.
- Retshjælpskontorerne er et retssikkerhedsmæssigt sikkerhedsnet.
- Retshjælpskontorerne har en screenings- og filtreringsfunktion, hvor grundløse krav og indsigelser frasorteres.
- Retshjælpskontorerne er en samfundsøkonomisk god løsning.

“Vi screener. Vi klager ikke for at klage. Vi rådgiver borgerne om, at de ikke har en sag, f.eks. i familiesammenføringsager, når det er tydeligt, at afgørelsen er korrekt, og der ikke er noget at komme efter.”

Mona Matten,
Gellerup Retshjælp, 2017

- De målrettede retshjælpskontorer med fagligt kendskab til specifikke grupper i samfundet, f.eks. flygtninge, voldsramte kvinder, hjemløse, misbrugere mv., spiller en helt central rolle for rådgivningen til disse grupper.

”Retshjælp på gadeplan kræver specialfaglighed for at forstå målgruppens mangfoldige problemstillinger og som forudsætning for at identificere retshjælpsbehovet.”

”Vi møder folk, hvor de er, og som de er”,

Nanna Gotfredsen, Gadejuristen, 2017

3. Problemstillinger vedrørende retshjælpskontorerne

I rapporten konkluderes, at der i dag eksisterer nogle grundlæggende problemer med den nuværende retshjælpsmodel, som indebærer, at en række borgere – og især de, der vurderes at have særligt behov – reelt har en meget begrænset adgang til retshjælp. Det vurderes, at der er behov for at styrke retshjælpskontorerne, som har det største potentiale for at nå den svageste del af befolkningen og dermed sikre en mere lige adgang til retshjælp.

De største udfordringer omhandler bl.a.:

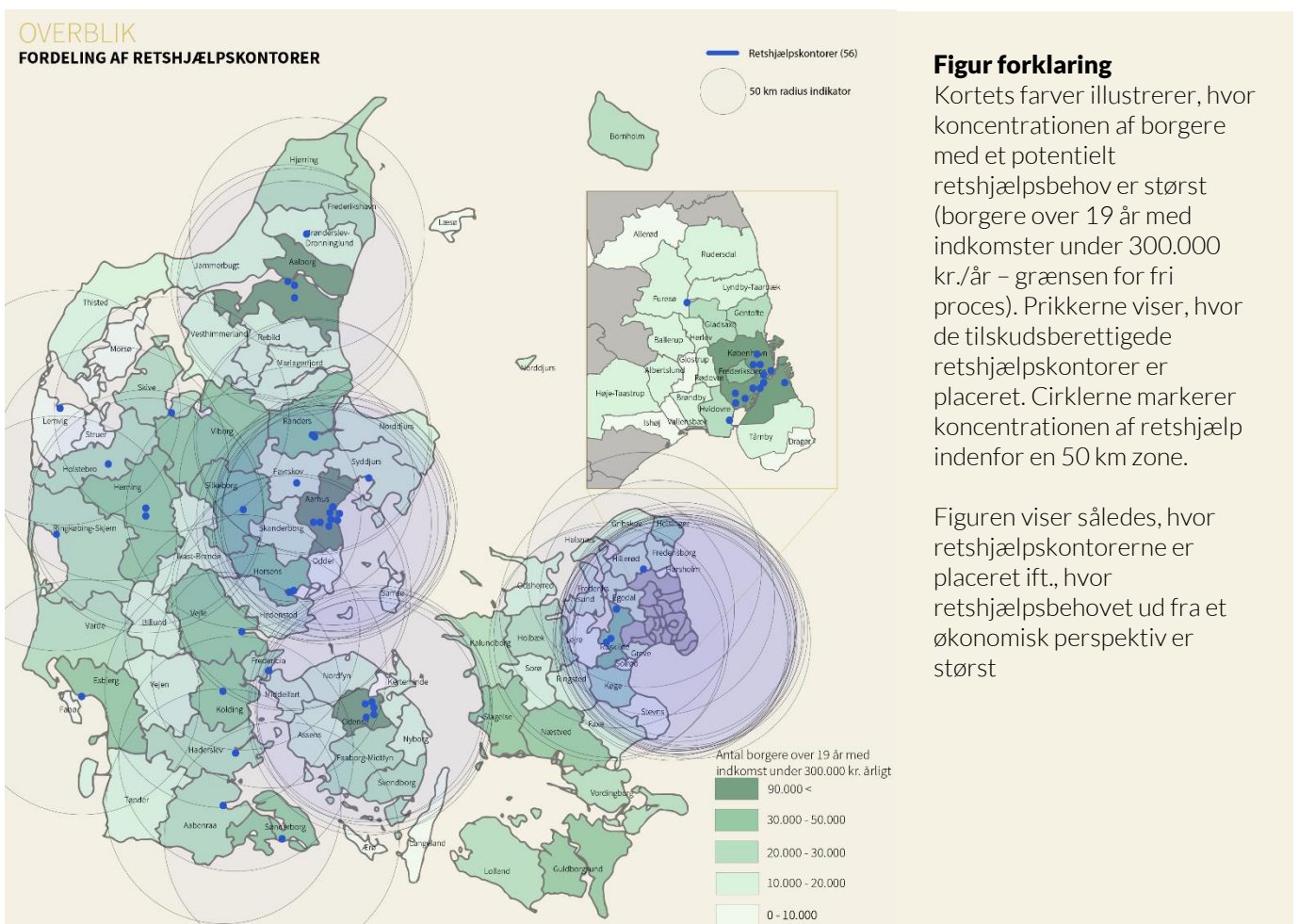
- Den geografiske fordeling af retshjælpskontorerne, idet disse primært er centreret omkring universitetsbyerne København, Aalborg, Århus og Odense. De borgere, som særligt vurderes af have retshjælpsbehov, har i flere områder af landet enten ikke adgang til et retshjælpskontor eller må køre over 50 km for at få adgang (se kortet nedenfor).
- Det er svært at nå de svageste borgere, fordi tilskudsreglerne bl.a. forhindrer, at mere målrettede og opsøgende retshjælpskontorer kan opnå godkendelse.
- Tilskudsreglernes manglende gennemskuelighed samt besværlige administrative procedurer vanskeliggør processen med at opnå de nødvendige økonomiske tilskud.
- Begrænsninger af de sagsområder, der ydes tilskud til, forhindrer, at retshjælpskontorer kan få tilskud til rådgivning i f.eks. verserende forvaltningssager.
- Begrænsninger af den personkreds, der ydes tilskud til, forhindrer, at retshjælpskontorerne kan få tilskud til rådgivning til personer med en indkomst over grænsen for fri proces.
- Problemer med rekruttering af uddannet og frivillig arbejdskraft, særligt uden for de større byer.
- Manglende videndeling og samarbejde mellem retshjælpskontorerne (og evt. advokatvakterne).
- Manglende information til borgerne om retshjælpsordningerne.

- Manglende kvalitetskrav og fælles standarder, der kan sikre det faglige niveau og skabe trygge rammer for rådgivningen.
- Generel ressourcemangel.

Hvor kan du ikke få retshjælp?

- I mange af de kommuner, hvor borgere med et potentielt retshjælpsbehov er bosat, er der ikke adgang til et retshjælpskontor. Det gælder f.eks. Næstved, Viborg og Slagelse Kommune. Modsat har borgere i de større byer som København, Århus, Odense og Aalborg gode muligheder for at få rådgivning på et retshjælpskontor.
- Danmark er delt – bor man i Vestjylland eller i Syd/Vest-Sjælland, skal en borger oftest køre over 50 km for at finde det nærmeste retshjælpskontor. Borgere, som bl.a. bor i Vordingborg og Guldborgsund eller på Lolland og Bornholm, må rejse over 50 km for at få juridisk bistand på et retshjælpskontor.

4. Mulige løsninger til fremtidens retshjælpsmodel

Rapporten fremsætter følgende anbefalinger opgjort i forhold til, hvorvidt anbefalingerne kan betragtes som værende udgiftsneutrale eller udgiftsdrivende:

Anbefalinger, som vurderes at være udgiftsneutrale:

- **Øget information**
 - Udvidelse af eksisterende hjemmeside med oplysninger om retshjælpsordninger.
- **Udbredelse af retshjælpskontorerne**
 - Godkendelse af praktisk retshjælpsarbejde som kursusfag på jurastudiet.
 - Mere inddragelse af advokatfuldmægtige/advokater i retshjælpsarbejdet gennem advokatfuldmægtiguddannelsen og den obligatoriske efteruddannelse af advokater.
 - Øget anvendelse af digital rådgivning.
 - Inddragelse af andre faggrupper.
- **Tilskud til flere sagsområder**
 - Ændring af fordelingen af aktivitetspuljen, således at incitamentet til at yde rådgivning på flere sagsområder – særligt forvaltningssager – fremmes, og der sker en mere fair fordeling af midlerne. Det kan også overvejes at ændre aktivitetspuljens andel af de samlede midler på bekostning af de andre puljer. Heller ikke dette vil være udgiftskrævende.
- **Klarere kriterier for tildelingen af tilskud mv.**
 - En revision af ordningen for tildeling af tilskud kan afholdes inden for Civilstyrelsens eksisterende økonomiske rammer.
- **Kvalifikationskrav og udvikling af fælles standarder**
 - Overvejelse af kvalifikationskravene, herunder om rådgivningen ikke altid bør superviseres af en færdiguddannet jurist med henblik på faglig sikring.
 - Udarbejdelse af fælles standarder og retningslinjer for retshjælpskontorerne, hvilket f.eks. kan ske i samarbejde mellem et evt. fælles sekretariat for retshjælpskontorerne og Civilstyrelsen. Kan i givet fald afholdes indenfor Civilstyrelsens og sekretariatets økonomiske rammer.

Anbefalinger, som vurderes at være udgiftsdrivende:

- **Øget information**
 - Gennemførelse af kampagner til udbredelse af viden om retshjælpsordningerne og udarbejdelse af informationsmateriale.
- **Udbredelse af retshjælpskontorerne**
 - Øget tilskud til styrkelse af eksisterende retshjælpskontorers åbningstider og antal rådgivninger mv.
 - Øget tilskud som følge af geografisk udbredelse af retshjælpskontorer.
 - Tilskud til transportudgifter til frivillige medarbejdere.
 - Honorarer til frivillige medarbejdere.
- **Mere målrettet og opsøgende retshjælp**
 - Øget mulighed for dispensation, så flere specialiserede retshjælpskontorer kan opnå godkendelse som tilskudsberettigede. Forventes at medføre flere retshjælpskontorer, som skal have tilskud.
- **Øget samarbejde - fælles sekretariat**
 - Etablering af et fælles sekretariat, som varetager videndeling, informationsdeling, administrative opgaver mm. for retshjælpskontorerne. Sekretariatsarbejdet forventes at medføre en beskedent forøgelse af tilskuddet til de retshjælpskontorer, som stiller medarbejdere til rådighed, idet en koordinering og samling af administrative opgaver samtidig forventes at have et effektiviseringspotentiale for retshjælpskontorerne.
- **Udvikling af fælles standarder**
 - Yderligere tilskud til ansvarsforsikringer, hvis flere retshjælpskontorer vil tegne en sådan.

5. Projekterne støttes af

Rapporten indgår som led i Justitias fokus på socialt udsattes retssikkerhed og effektiv domstolsprøvelse. Projekterne støttes primært af:

Herudover støttes projektet yderligere af:

